

III RIIGIKOGU

4. istungjärk. Protokoll nr. 98 (8).

1927. a.

III Riigikogu koosolek 28. oktoobril 1927. a. kell 17.

Kokku on tulnud 89 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **F. Akel**, sõjaminister **N. Reek**, rahaminister **L. Sepp**, teedeminister **A. Kerem**, siseminister **J. Hünerson**, kohtuminister **O. Tief**, põllutööminister **O. Köster**, tööhoolekandeminister **J. Masing**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**.

Päevakord:

1. 1927./28. aasta kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 — eelarve-komisjoni ettepanek.

2. Eesti ja Austria vahelise konsulaarkonventsiooni ja lisaprotokollki kinnitamise seadus — III lugemisel.

3. Eesti-Taani vahelise Haagi tsiviilprotsessi-konventsiooni vastastikuse maksmapaneku deklaratsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

4. Eesti-Nõukogude sotsialistlikkude vabariikide liidu vahel piirivahejuhtumiste lahendamise korra kohta käiva kokkuleppe ja protokollki kinnitamise seadus — III lugemisel.

5. Kriminaal kohtupidamise seaduse § 910. p. 2. muutmise seadus — III lugemisel.

6. Endise Eestimaa närvi- ja vaimuhaigete eest hoolitsemise seltsi varanduste korraldamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

7. Karistuse määrused veo- ja liikumisvahendite üldlugemise, registreerimise ja kaitsevække võtmise seaduse rikkumise asjus — kriminaalseadustiku komisjoni ettepanek.

8. Distiplinaar-seadustik — kriminaalseadustiku komisjoni ettepanek.

9. Meremehe tööaja seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.15 min.

1. Päevakorra muutmine. Juhataja **M. Martna**: Avan Riigikogu koosoleku.

O. Kask (töer): Väga austatud Riigikogu liikmed! Teen ettepaneku, päevakorrast välja jätta 8. päevakorra-punkt — distsiplinaar-seadustik — kriminaalseadustiku komisjoni ettepanek. Seda järgmistel motiividel: see seadus on suure ulatusega ja osalt uus, sellepärast et siin on kokku koondatud sellekohased maksvad normid ja ümber tehtud meie oludele nii riigi- kui omavalitsuse teenijate kohta. See eelnõu on õieti lähedases ühenduses terve kriminaalseadustikuga. Kuna kriminaalseadustik on iseenesest väga suur eelnõu ja sellepärast oleks õieti loomulik, et distsiplinaar-seadustik pärast kriminaalseadustiku vastuvõtmist vastu võetakse. Kriminaal kohtupidamise seaduse § 1066. märkus näeb ette, et maaomavalitsuste teenijate distsiplinaar-karistus sünnib eriti sellekohase seaduse põhjal, samuti on ka linnaomavalitsuste teenijate kohta distsiplinaar-vastutusele võtmine ette nähtud linnaseaduses. Distiplinaar-seadustiku eelnõus on paragrahvid, mis puudutavad vahekordi keskvalitsuse ning omavalitsuste vahel ja sellepärast oleks soovitav, et niihästi linna- kui ka maaomavalitsuste liidud selles küsimuses saaksid seisukohta võtta ning läbi arutada. Näiteks maksva Vene korra ajal ei saadud pealinna linnapead distiplinaar-korras vastutusele võtta muidu kui kõrgema võimu, see on tsaari nõusolekul, nüüd aga läheks ministeeriumi ametnikkude kambri kätte. Et seda küsimust ja neid vahekordi põhjalikult kaaluda, oleks soovitav, et Riigikogu selle seaduse arutamise edasi lükkaks ja ta arutamisele võtaks alles siis, kui kriminaalseadustik on vastu võetud. Vahepeal saaksid rühmad küsimust igakülgselt kaaluda. (Vahehüüe.) Arvan, et kui minu ettepanek vastu võetakse, et juhatus seda seadust niipea päevakorda ei võta.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Seega on päevakord kindlaks määratud.

2. 1927./28. aasta kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 — I lugemisel. Eelarve-komisjoni aruandja **J. Lehtman**: Eelarve-seaduse põhjal on Vabariigi Valitsusel õigus peale esialgse põhieelarve veel lisaeelarvetega esineda. Vabariigi Valitsus on esi-

nenud esimese lisaelarvega. Selle lisaelarvega nõutakse uusi väljaminekuid, nimelt teevad seal välja korrallised kulud Mk. 167.428.900.—. Sealhulgas on riigikeskasutuste kulused Mk. 59.736.400.—, riigi võlad — Mk. 107.748.500.—. Erakorraliste kuludena nõutakse riigikeskasutuste arvel Mk. 55.718.800.—. Operatsiooni fondid Mk. 3.500.000.—, nii et erakorraliste kulude all Mk. 59.218.800.—, kokku kulused Mk. 226.701.700.—.

Põhjused, mis sundisid Vabariigi Valitsust niisuguse lisaelarve esitama, oleksid järgmised: muidugi saan ma ette lugeda suurematest põhjustest üksikuid, vähemate summade põhjuste juures võib peatuda igaihe juures siis, kui nad arutamisele tulevad. Esimeseks põhjuseks olid uued seadused. Nimelt on Riigikogu vahepeal vastu võtnud mitmed uued seadused, nagu narva- ja peipsitaguste kinnisvarade kinnistamise seadus, mis nõuab väljaminekuid. Niisuguseid väljaminekuid ei olnud võimalik põhieelarves ette näha, sest seadused on pärastpoole ilmunud ja sellepärast tuli neid lisaelarvesse võtta. Siin on ka niisuguseid seadusi, mis Riigikogu on vastu võtnud, nagu maaseaduse täiendamise seadus, mille järgi antakse osa maid endistele omanikkudele tagasi. Need maad on vahepeal olnud riigi rendimaad, nende eest on riik renti sisse kasseerinud, mis tuleks vastuvõetud seaduse põhjal tagasi maksta.

Niisuguseid rente tuleks tagasi maksta 43 miljonit. Praeguses eelarves seda summat tervelt sees ei ole, sest on arvata, et ei suudeta kõiki neid nõudmisi selle aasta jooksul veel läbi vaadata, ja osa nende rentide tagasimaksmise summadest tuleks edaspidi eelarvesse.

Siis on vaja maksta veel vastuvõetud seaduse põhjal autasumaa asemel, mis omal ajal oli määratud, rahalist tasu. Vaja on maksta suurem summa maareformiga ühendusesolevate kulude katteks. Maal lasub teatud hulk võlgu, mis omalajal, enne maade võõrandamist selle peal olid, 83 miljoni kuldrubla suuruses. Nüüd on esitatud nende obligatsioonide põhjal juba nõudmisi protsentide tasumiseks ja riigil tuleb neid tasuda. Selleks on eelarvesse võetud 6 miljonit marka.

Veel nõuab uusi kulused tervishoid ja hoolekanne. Nende peale on vastavate seaduste põhjal juba rohkem kulutatud, kui eelarves oli ette nähtud, ja siin tuleb summased juurde nõutada.

Tööpuuduse vastu võitlemiseks on võetud kaunis suur summa, nimelt 35 miljonit. Valitsus ei kavatse seda summat küll otsekohe

töötatöölisele välja anda, vaid annab sellest suurema osa, nimelt 30 miljonit, teede tegemiseks, et töötatöölised tööd saaksid ja siis ka tööpalgast ennast ära võiksid elatada.

Veel on Vabariigi Valitsus omandanud maju, nimelt siin Toompeal välisministeeriumi tarvis ja Lihulas rahukohtuniku tarvis. Nende majade muretsemine on tarvilik olnud, et asutused paremini saaksid töötada.

Raudteele on kavatsus osta bensiin-mootorvaguneid. Nimelt on omal ajal prooviks käimapanud bensiin-mootorvagunid Elva ja Tartu vahel väga heade tagajärgedega töötanud ja nüüd on kavatsus 10 miljoni marga eest uusi bensiin-mootorvaguneid muretseda, et ka teistel liinidel neid käima panna.

Jooksvate kulude all, nimelt niisugused harilikud kulud, nagu hoonete remont, ja mitmed muud kulud, on rahast puudu tulnud. Hoonete remondiks näiteks 3.856.000 marka. Niisama on ametnikkude arstiabi rohkem raha tarvis, kui seda eelarves ette on nähtud. Kõigi nende väljaminekute katteks küsib Vabariigi Valitsus summased.

Lõviosa aga kõigist neist lisaelarvete summadest teeb välja välislaenu protsentide maksmine ja selle osaline tasumine, nimelt Mk. 107.746.500.—. Operatsiooni fondideks on võrdlemisi vähe raha küsitud, kõigist kolm miljonit viissadatuhat marka.

Komisjon vaatas kõik need summad nõudmised läbi, niisama ka need põhjendused, ja leidis omalt poolt, et need summad põhjendatud on. Komisjon valis nelim alamkomisjoni, kes siis üksikasjaliselt kõik need eelarved läbi arutasid.

Pikemalt peatus komisjon mõne summa juures. Eeskätt muidugi välislaenu tasumise ja protsentide maksmise summa juures. Komisjoni huvitas, kuipalju on selle välislaenu tegemise juures lisakulusid olnud. Leiti, et see on kümne miljoni marga ümber. Välislaenu tasumine on vastava seadusega ette nähtud ja seda muuta ei saa, sellepärast tuleb see summa valitsusele lubada. Välislaenuks minevad kulud 107.746.500 marka ei tule kõik rahva või riigikassa arvele. Sellest tasub Eesti pank 91 miljonit, nii et umbes 16 miljonit jääb riigikassa tasuda. Eesti pank saab suurema osa sellest summast jälle tagasi protsentidena, mis saadakse veel kasutamata olevate summade pealt välismaa pankadest.

Siis peatus komisjon pikemalt veel „Kesk-kala“ juures. Nimelt on kaubandus-tööstusministeeriumi lisaelarves ette nähtud, et tulevad „Kesk-kala“ kahjud, mis „Kesk-kala“ saanud tindimüügi operatsioonidega, — 1.118.000 mk. riigi kanda võtta. Komisjonis arvati, et see pretsedent väga hea ei ole, kui

eraasutuste kahje hakkab riigikassa kandma, kuid nähti ära, et siin on tegutsetud riiklikkudes huvides, ja sellepärast riigikassa on kohustatud neid kulusid kandma, pealegi et omal ajal sellekohaseid lubadusi või kohustusi ministri poolt on antud. Komisjonis vaadati läbi ka riigimõisade eelarve ning võeti teadmiseks. Selle juures peatuti ka pikemalt, nimelt arutati korda, kuidas riigimõisad planeerimisele võtta. Komisjon suuri muudatusi eelarves ei teinud. Kõigist 347.700 marka kanti erakorralisest eelarvest üle korralisesse eelarvesse. Haapsalu jaama endise veetorstiku ülesvõtmise kuludeks oli ette nähtud 1.297.700 marka; arvati, et ühe osa sellest torustikust tarvitab ära uus ehitatav Eidapere-Pärnu raudtee ja selle raudtee ehitamise summadesse võeti üles selle osa torustiku ülesvõtmise kulud. Seega vabanes 347.700 marka, mis kanti üle teedeministeeriumi korralisesse eelarvesse, et teedeministeeriumil võimalik oleks seda teede tegemisel välja anda. Nimelt oli ette näha, et teedeministeeriumil on mitmesuguseid töid, mis ta töötatöölistega ära loodab teha. Nende tööde hulgas on ka ühe mäe mahakaevamine ja see summa määrati selleks.

Peale selle kustutas komisjon teedeministeeriumi eelarves, kus oli ette nähtud summa kahe bensiin-mootorvaguni muretsemiseks, arvu 2, sest oli ette näha, et selle summaga on võimalik rohkem mootorvaguneid muretseda, kui ainult 2.

Need olid muudatused, mis komisjon tegi. Nii siis komisjoni ettepaneku järgi oleksid korralised kulud 167.830.600 marka, erakorralised kulud 58.871.100 marka, nii et kokku jääks lisaelarve samas suuruses, kui selle Vabariigi Valitsus esitas, nimelt 226.701.700 marka. Komisjoni nimel teen ettepaneku, lisaelarve nr. 1 vastu võtta.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kui riigi eelarve vastu võeti üle 8 miljardi marga suuruses, siis tähendati juba selle peale, et meie riigi väljaminekud on iga aastaga kasvanud, ühtlasi ka rahva maksukoorem. Tookord arvati ja taheti loota, et Vabariigi Valitsus katsub teha, mis võimalik, et väljaminekuid kärpida, rahva maksukoormat vähendada. Kahjuks ei anna lisaelarve nr. 1 sellest tunnistust. 8 miljardi tahetakse lisaeelarvega lisaks üle 200 miljoni. See tähendab, iga hinge kohta, lapsed ja vanad ühes arvatud, tuleb aastas riigi väljaminekuid üle 8.000 marga. See on palju, see on liig. See oleks pidanud manitsema valitsust kokkuhoidmisele.

Lisaeelarvest leiame väljaminekuid, mis on otsekohe seadusega vastolus, nõndanime-

tatud ülekulutused, millele peaks valitsus piiri panema. Sellest peaksid eriti huvitatud olema kohtuministeerium oma organitega, aga ka riigikontroll. Kuid nagu otse kiuste on lisaelarve sissejuhatusesse võetud riigikontrolli ülekulutusi 250.000 marka. See on iseenesest tähtsusetu summa. (Riigikontrolör J. Zimmerman: Ei ole ülekulutus.) On, ja olete põhjendanud sellega, et lasksite raamatut trükkida. Missugused teie tõsised põhjused võivad olla, seda ei tea. Aga mis eelarve-komisjonis teie ja valitsuse esindajate poolt selle põhjenduseks ette on toodud, selle peale on mul õigus toetada ja ma arvan aruandja härra Raudkepp, samuti teised eelarve-komisjoni liikmed võivad seda tõendada, et selle summa sissevõtmist põhjendati raamatuga, mis 160.000 marka maksma minevat. See raamat aga ei võiks rohkem maksta kui 40—50.000 marka.

Ka teistes ministeeriumides näeme iga sammu peal ülekulutusi. Krediidid, mis teatud otstarbeks lubatud, on suurel määral ära kasutatud ja ei jää enam järele selleks ajaks, mis eelarve täitmiseks ette nähtud on, ja sellepärast nõutakse lisa. Ometi oleks pidanud arvestama väljaminekuid nii, et oleks välja tulnud kuni eelarve-aasta lõpuni.

Rahaministeeriumis näeme suuri väljaminekuid, kõiksugu remondi-, sega- ja majapidamise kulusid, mis üle 100.000 ja mida oleks tulnud eelarves ette näha. Kahjuks seda aga tehtud ei ole. Kui rahaministeerium juba ise halba eeskujuga annab, siis on raske oodata kokkuhoidmist ja seaduse täitmist teiste ministeeriumide poolt. Rahaministeeriumi poolt on teenistusetasu lisa nõudmine 300.000 marga suuruses, seda põhjendatakse rahaseadustega, mis meie raha ümberkorraldamiseks tarvis on. Kui vaatame neid kulusid, mis ühenduses välislaenuga, siis näeme, et seal on välja antud 10 miljonit. Üks ja sama isik on saanud ühe ja sama töö eest mitu korda tasu, üks kord 300 tuhat, teine kord 40 tuhat, siis 50—60 tuhat jne. (Rahaminister L. Sepp: See on kahe aasta töö eest.) Jah, aga see summa ulatub miljonisse. (Rahaminister L. Sepp: See on juba kolmas aasta. Riigivanem J. Teemant: Nii et Teil on need rehkendused natuke segi läinud.) Ei ole segi läinud. Välislaenu pealt tuleb riigil kahju kanda. Ja seaduseelnõud ise on niisugused, et rahaminister ei julge enam koosolekule tulla. Ja kui siis komisjoni koosolekule tullakse, puistatakse parandusi, nagu käisest. (Riigivanem J. Teemant: Ikka paremuse poole!) Aga elnõud oleksid tulnud kohe sarnastena esitada, et mitte pärast niipalju

parandusi poleks tarvis teha. Ei saa ju esitada niisuguseid eelnõusid, millega rahaminister ise rahul ei ole, mille tõttu pärast iga paragrahvi tuleb parandada mitte ainult üks kord, vaid kolm, neli kuni viis korda. Kõik see näitab, kuidas seal tööd on tehtud. Riigikogu ei ole ometi see koht, kus valitsus hakkab parandusi tegema, vaid Riigikogul on õigus nõuda, et seaduseelnõud, mis temale esitatakse, oleksid juba valminud. (Riigivanem J. Teemant: Praegu olete küll ilma asjata ärritatud.) Rahaministeeriumi juures on valitsuse poolt soovitatud ja parema tiiva poolt toetatud üüri kõrgendamise politika tagajärgi andnud. Valitsus on tõstnud üüri korteri pealt, kus enne 7.000 marka kuus makseti, 30.000 marga peale. See peab vististi eeskujuks olema teistele majaanikkuudele. Sarnane üüritõstmise valitsuse poolt ei ole põhjendatud. (Riigivanem J. Teemant: Kust ta võttis selle numbri?) Eelarve-komisjonist. Nimelt Hansa kooli ruumide eest maksab valitsus 7.000 marga asemele 30.000 marka. See on teie üüripolitika tagajärg, mis valitsuse juures end ka tunda annab. (Vahelhüüe Riigivanem J. Teemandi poolt.) Kas siis härra Riigivanem tunnistab, et seni valitsus oli selle majaaniku kaelas? (Riigivanem J. Teemant: Ilmtingimata. — A. Anderkopp, tütar: Kes teid keelas rohkem maksmast!) Mispärast Teie siis olite majaaniku kaelas, Teie olete ju Riigivanem? (Riigivanem J. Teemant: Sellepärast, et seadus oli! Kui rohkem oleksime maksanud, mis teie siis öelnud oleksite? Siis oleksite tulnud arupärimisega: vaadake, Vabariigi Valitsus maksab rohkem kui seadus seda lubab. — J. Piiskar, stp: Justkui mulgi pulmad. — Riigivanem J. Teemant: Millest Teie osa võtate. — A. Anderkopp, tütar: Oleme sunnitud.)

Kohtuministeeriumis on suuri uusi kulusid. Kohtuministeeriumi ühte osa kuludest põhjendatakse nende suurte protsessidega, mis meil praegu käsil on ja mis näitavad, et riigi elus kõik korras ei ole. Nimelt on kohtuministeeriumi alal kohtuliku asjaajamise ja juriidilise abiandmise all tunnistajate ja ekspertide tasuks nõutud 2 miljonit marka ja seda summat põhjendatakse Birk'i protsessiga, tollipanamaga, Abja linavabriku ja teiste suurte protsessidega. (Riigivanem J. Teemant: Põhjendatakse?) Jah, seda on selle summa põhjendamiseks ette toodud. See lubab varju heita ka meie riigis valitsevatele oludele. Birk'i protsessi asi on kohtus selgitada. See heidab varju meie välisministeeriumile ja seal valitsevatele intriigidele.

Mis tollipanamasse puutub, siis oli see võimalik, sellepärast et rahaministeerium ja riigikontroll ei ole suutnud omalajal oma kohuseid täita ja on lasknud asju nii areneda, et sellest on tekkinud suur panama, mida peavad kohtuvõimud lahendama.

Abja linavabriku lugu on otse tüübiline nähtus meie oludes. (Vahelhüüe O. Gustavson'i, stp poolt.)

Siseministeeriumi tegevust on arvustatud eelarve-komisjonis valitsuse erakondade poolt. On raske öelda, kas nad on opositsioonis või on see valitsuse erakond. Võib olla härra Riigivanem selgitab seda ise. Mujal oleks usaldusküsimus tõstetud, kui oleks sarnane hääletamine sündinud, nagu see meil eile oli, aga eestlane on paksu nahaga... (Riigivanem J. Teemant Mis oli?) Eile oli see, et valitsus sai poolt 37 häält ja vastu 35 häält ning 2 inimest ei julgenud oma häält valitsuse poolt anda. Peale selle nägi igauks, et meie erakonnast puudusid paljud inimesed... (Vahelhüüe.) See on kõrvaline asi, seda võib pärast selgitada, aga siseministeeriumi tegevusega, näiteks piirivalvega eelarve-komisjonis ei saanud rahul olla valitsuse kõigesuuremad toed. See olukord, mis praegu valitseb Narva-taga ja Petserimaal, peaks enam tähelepanu leidma. Sellest on küllalt kõneldud. Valitsusel tuleksid abinõud tarvitusele võtta, et rahva majanduseelu tingimusi parandada selles sihis, et rahva keskel poolehoid Eesti riiklusele kasvaks. (O. Gustavson, stp: Ehtasid kiriku valmis!) See on tõsine küsimus, mida ka härra Riigivanem peaks tunnistama. Aga mis meie kuuleme Petserimaalt? Petserimaal on seatud küladesse agendid, mitte kõigeparemate inimeste hulgast, ja kui külamees julgeb agendile midagi kui omasugusele öelda, siis selle tagajärg on see, et inimesed saadetakse maalt välja. Nüüd on maalt väljasaatmine saanud üldiseks nähtuseks. Maa ise on aga nii väikene, et võta tal kas või kahe käega ümbert kinni. Hea maratonijooksja jookseb ühe päevaga ühest riigi otsast teise. Mis siin siis veel nii väga välja saata! (Riigivanem J. Teemant: Nagu seni, on ka see liialdus!) Aga Narva-taga, seal ainult katsutakse rahva peale mõjuda survega. (Riigivanem J. Teemant: Härra Johanson, Teie võite üsna asjalik olla, rääkige asjalikult — see on eelarve!) Need tagajärjed saavad ka kindlasti varsti ilmuma, mis sellel politikal Narva-taga on, mida valitsus seal on ajanud ja edasi praktiseerib.

Teiseks, meie siseministeerium on hakanud nagu mingisuguseks kõmulevitajaks. Kutsumakse ajakirjanikud ministeeriumi ja öeldakse, et vaadake, mingisugune suur sünd-

mus tuleb. Valitsus võiks väga hästi kõik asjad ära öiendada ilma suurte käeliigutusteta. Kui hakkate juurdlema, siis leiate, et see on asjade ülespuhumine. Mis otstarbeks, kelle kasuks? Kas seda meie riiklus nõuab? Kui valitsusel on tarvis samme astuda, siis astugu seal, kus tarvis, aga üksikuid küsimusi ja nähtusi üles puhuda ei ole soovitav.

Sõjamineisterium on nõudnud alati oma kuludeks lõviosa ja ka siin ei ole tal väikesed summad.

Sellel alal leidub ikka väljaminekuid. Sõjamineisteriumile on viimasel ajal korduvalt etteheiteid tehtud ajakirjanduses selle õppeviisi kohta, mis mõnel pool väeosades valitseb. Nimelt, et väikesed ülemused ja natuke suuremad ülemusekesed halvasti ümber käivad neile alluvate sõduritega. Meie sõdur ei ole enam see, mis omal ajal Vene sõdur, õigusteta soldat, vaid ta on kodanik, kes teenib aega, ja meie sõduri kohta tuleb nõuda tarvilikku, vastavat ümberkäimist. Loomulik, võib nende käest nõuda distsipliini ja käsitäitmist, kuid sellejuures ei tohi sõduriga halvaks panevalt ümber käia. Niisuguseid nähtusi on mitmel pool ette tulnud. Muidugi on sõjamineisterium ka seal mõnel puhul vastavaid samme juba astunud. (Sõjamineister N. Reek: Mitte mõnel puhul, vaid alati. Rääkige tõtt!) Jah, see on ju hea, kui olete seda teinud. (Sõjamineister N. Reek: Prokuratuuri käes on kõik need asjad.) See on hea, kui seda asja selgitatakse. On selge, et sarnased nähtused ei tohi sõjaväes ette tulla.

Põllutööministeeriumis on see iseloomustavaks nähtuseks, et kulused põhjendatakse sellega, et katus jookseb läbi. Peab tunnistama, et mitte üksi põllutööministeeriumil, vaid tervel Vabariigi Valitsusel katus läbi jookseb, sellepärast ... (Riigivanem J. Teemant: Sellepärast? Järeldus?) Järelduse peaksite Teie ise tegema! (Riigivanem J. Teemant: Seda ootate ammugi!) Põllutööministeeriumis on majapidamise kulud tunduvalt suurenenud. Üks osa põllutööministeeriumi ametkonnast on kesklinna üle viidud, endise mõisnikkude krediitpanga kööki, eeskotta ja vist koguni põõningule. Ja seal maksetakse kuue ruumi eest, kuue toa eest 55.000 marka kuus (Põllutööminister O. Köster: Selle hinna sees on küte ja valgustus!) Maapanga käest on see üüritud. Kui maapanka tahetakse toetada, siis tuleb seda teisel teel teha. Ei ole õige nähtus, kui ametiasutused mööda linna laiali paisatakse. Teedeministeeriumi kohta kõneldi varemalt, et see kuude kuni seitsmesse kohta mööda linna oli laiali paisatud. Seda tahetakse nüüd

siis ka põllutööministeeriumiga teha. (Põllutööminister O. Köster: Ei ole rohkem laiali kui enne!) Ja kui inimene maalt tuleb ja linna hästi ei tunne, hakkab põllutööministeeriumi osakondi otsima, sellest õuede ja koridoride rägastikust, siis on see tal väga raske. Sarnast asutust, kellel rahvaga igapäev kokkupuutumist, ei tohiks niimoodi ära peita. Minister peaks seda tunnistama, kas see on sünnis koht või mitte. (Põllutööminister O. Köster: Metsavalitsus oli veel halvemas ruumis!) Metsavalitsus ei olnud halvemas kohas, vaid oli kättesaadavamal. Sarnase üüri eest, nagu 55 tuhat marka, oleks võinud siiski sündsamaid ruume saada niisugusele asutusele, kellega rahval kokkupuutumist. (Põllutööminister O. Köster: Kui leiame, läheme.) Eelarve-komisjonis on seda eriti toonitatud, et on maju saada, kuhu võiks ametkonnad kokku koondada.

Välisministeeriumis on ülekulutusi 3.500.000 marka. See on võetud majaostmise kuludeks. Seda oleks tulnud ette näha eelarve korras, aga mitte lisaelarvega. Välisministeeriumi juures tuleks ära märkida seda skandaalset kulude tegemist, mille kohta Riigikohus oma otsuse andnud, kus 100.000 marku on välja antud üksikutele isikutele. (Välisminister F. Akel: Millal see oli?) See oli välisministeeriumis, ja see on Teile, härra minister, väga hästi teada.

Välisministeeriumi juures võib märkida ka seda, et ta tegevust ei avalda kaubanduselepingute sõlmimiseks. Kuhu meie välispoliitika sihitud on, seda muidugi teab härra välisminister ja väliskomisjon. Meie rahval, avalikul arvamisel on aga selle kohta nüüd väga raske seisukohta võtta.

Töö-hoolekandeministeeriumi kulude hulgas leiame riiklikuks hoolekandeks 3 miljonit lisakrediiti. Komisjonis põhjendati seda summat sellega, et on tarvis lapsi kodudesse kasvatada anda. Kui see küsimus oli Riigikogus kõne all, siis hoiatati, ja öeldi, et siit võivad välja kujuneda inglivabrikud. Nüüd peab juba tunnistama, et osalt on see tõeks läinud. Siin võib isegi küsimus tõusta, kellele peaks alluma see riiklik hoolekanne, laste kodudesse paigutamine, kas töö-hoolekandeministeeriumile või kaubandus-tööstusministeeriumile, kelle alla kuulub väike kodutööstus? On avatud riigi summadega inimestele ja tihti sündmata perekondadele väikene teenimisallikas. Töö-hoolekandeministeeriumile peaks teada olema, missugused juhtumised seal ilmsiks on tulnud. Kuidas lapsed antakse riigi summadega maale taludesse „kasvatada“, — ma ütlen seda jutumärkides, — nii nagu näiteks Saksi kodus lastega on tehtud. Lapsed —

8—14 aastased lähevad talusse, järgmisel päeval või nädalal lastakse sulane ja tüdruk lahti, 8 aastane laps pannakse tüdruku asemele ja 14 aastane sulase asemele. Seda on leitud revideerimisel, mida on toimetatud asutuste poolt. Lapsed on leitud armetus seisukorras, ja selle eest maksab riik tasu nende inimestele. (Kohtuminister O. Tief: Mõni üksik juhtumine.) Sarnased juhtumised on tõesti olnud, ja see näitab, et see järelevalve, mida asutused teostavad, on nõrk. Kuigi nende laste kohta levitatakse arvamist, et nad alaväärtuslikud on, et nende eest hoolitsemine ei seisvat riigi huvides, siiski ei tohi nii talitada. (Riigivanem J. Teemant: Teie ei tea.) Teie näete, et mina Teie ametkondi paremini tunnen kui Teie. See on väga halb asi ja Teie, härra Riigivanem, peaksite seda laskma järele uurida. Nii see kaua kesta ei või. See on häbiks meie hoolekandele, aga ka häbiks sellele ametiasutusele, kes niisuguseid nähtusi meie riigis lubab.

Kui laps antakse riigi rahaga kuskile kasvatada, siis ei tohi teda armetumalt ekspluateerima hakata. Vaestekodu lapsed ei tohiks olla vahendiks, millega hakatakse maal sulaste ja tüdrukute palku alla suruma. (Vahel hüüe.) Siin on tegemist ühe rikkama taluga. Seda võiksite järele kuulata, küll siis leiate, et mul õigus on.

Kaubandus-tööstusministeeriumi eelarvest leiame „Keskkala“ kahjude katteks — 1.118.600 marka. Meie valitsus on asunud sellele teele, et hakkab oma eelarvesse mahutama eraäriride äpardunud operatsioonikahje. Kui sel teel edasi läheme, siis loodame, et lisaeelarves nr. 2 leiame ka Harju panga kahjud ja ka teiste äride omad. (Vahel hüüe.) Panga päästekomitee nõuab, aga sellel ei ole nähtavasti niisugust mõjuvõimu, nagu „Keskkalal“, kes muidugi nüüd oma tegevuse on rajanud Peipsi rannikule. Ja teie teate, et Peipsi rannal tugevad tegurid mõnel alal tegevuses on.

„Keskkala“ tegevust on ajakirjanduses küllalt valgustatud, on näidatud, kuidas see kahi on tulnud, kuidas on kalu ostetud, halvaks lastud minna ja hiljem vette pillutud ja põllule veetud. Sellest need kahjud ka on tulnud. „Keskkala“ peale lootusi panna Peipsi ääres näib küll asjata olevat. Jäägu see summa sisse või tõmmatagu maha, aga et see peipsiäärsete viletsat olukorda parandaks, — need, kes seda olukorda tunnevad, kes on võinud vaadelda ka „Keskkala“ tegevust ja näha, kellega temal suhted on, — seda loota ei julge. Peipsiäärne seisukord on iga aastaga muutumas rohkem sarnaseks, et ometi ükskord valitsus seal tõsised abinõud tarvitusele peaks võtma. Nii see

olukord kaua enam edasi kesta ei või. Inimesed on siin maata, ilma tööta, elavad viletsates hüttides kokkusurutult, ilma leivata, poolnäljased, ja kevadel, kui tööhooaeg algab, siis valguvad naised ja alacalised lapsed maanteid mööda laiali ja pakuvad end tööle ainult leiva eest, ainult söögi eest ilma palgata. Peipsiääres on elanikke sedavõrt rohkesti, et nende seisukorra peale tähelepanu pööramine põhjendatud peaks olema. On kõneldud, nimelt komisjonis, on ka erateel neid mõtteid avaldatud, et valitsusel olevat kava peipsiäärseid elanikke mujale koloniseerida. Kui see nii on, siis kantagu ka Riigikogule need kavad ette, kuhu neid inimesi koloniseerida mõeldakse. Kui aga seda teha ei taheta, mida siis Vabariigi Valitsus mõtleb teha selleks, et peipsiäärne elu teise ilme võtaks! Mina sooviksin, et härrad ministrid sõidaksid sealset elu vaatama ja ei vaataks ainult läbi auto akna, vaid astuksid sisse elamutesse. (Põllutööminister O. Köster: Ma elasin sõjaajal poolteist aastat seal.) Teie käisite seal kui sõjamees ja iga peipsiäärne pidi teist kaugele hoidma. Sõjaaeg oli üleminekuage, seekord see viletsus veel nii ei avaldunud kui nüüd. Ma arvan, seda usub ka härra põllutööminister, et peipsiäärsete elanikkude olukord iga aastaga halvemaks muutub. Ja mida võite siis neilt nõuda riigi vastu, missugused tunded peavad neil olema, kui neid nõnda ära on unustatud, kui neile troostiks ei anta muud midagi kui „Keskkala“, kes mitte kalameeste poole ei pööra, vaid talumeeste poole, kellel ka noot on ja kes siis ka kalu kõrvaltööna püüavad. Kalamehed Peipsi ääres nälgivad kõigis neis küldes, mis jõesuust algavad.

See on küsimus, millele valitsus peab tarviliku tähelepanu pöörama. Kui ta seda ei tee, siis ei täida ta neid ülesandeid, mis ta peale pandud.

Eelarve juurde on lisatud ka riigimõisade lisaeelarve. Siin leiame ka kulude suurendamist. Riigimõisad — mõnega on põllutööministril võimalik olnud tutvuneda, — on ka jäetud lagunevasse seisukorda. Härra Köster, põllutööminister, käis ühes mõisas, nimelt Kastres ja vist ka Alatskivil. Ja väga iseloomulik on see käimine: enne oli teada, et härra minister tulema pidi, valmistati ette. Parajasti, kui härra minister sinna pidi jõudma, olid naised pandud väljaärde umbrohtu kitkuma. Umbrohi ei olnud aga nii kõrge, et naised oleks ära varjanud, sellepärast olid naised komandeeritud tühja viinavabrikusse ja öeldud: olge vakka. Üks oli akna peale vahiks pandud senikauaks, kuni härra minister ära käib. Millest see tunnistust annab? Kas te nägite seda põldu, kas ei olnud umbrohtu?

(Põllutööminister O. Köster: Ma käisin põllud läbi ja nägin seal mõndagi, millest tahan järeldusi teha.) Aga neid järeldusi kahjuks ei ole tehtud.

Edasi, tööliste elumajad. Mispärast neid ei parandata? Mispärast lastakse riigivaru ja katuseid läbi joosta? Kas sellepärast, et see peaks nagu sümboliks olema meie riigi elus. (Põllutööminister O. Köster: Kapitali puudus, mis teha.) Põllutööministeerium, kellele alluvad riigimõisad, ja riigimõisade valitsus peaksid selle eest hoolitsema, et saaksid tarvilikud jooksvad remonid tehtud. (R. Penno, as: See on päris õige: katus tuleb kõige pealt parandada.) Katus tuleb kõigepealt parandada, aga seda ei ole tehtud. Siin öeldakse, et rahaminister ei anna raha, aga meie riigimõisade majapidamine peaks sarnane olema, et majapidamine tarvilikud summad annab. (Põllutööminister O. Köster: Missugused need olid, kui neid omal ajal saadi?) Siis olid nad paremas seisukorras, nüüd vahepeal on nad lagunened, sest et jooksvat remonti tehtud ei ole. (Põllutööminister O. Köster: Mis Teie nüüd räägite!)

Mis riigimõisadesse puutub, siis on seal tööliste seisukord nii, nagu riigiettevõtetes üldiselt, võrdlemisi halb ka palgamaksmise suhtes. Ja meie riigimõisade juhtimine ei ole antud vastavate jõudude kätte, neid on võetud juhuslikult. Põllumajanduse alal ei ole nad enne tegutsenud. (Põllutööminister O. Köster: Päeva pealt ei saa vabastada.) Ta võib olla teisel alal oma kohal, aga ikkagi väga imelik, kui politseiametnik pannakse riigimõisa valitsejaks. (Põllutööminister O. Köster: Ta on ammu enne mind olnud.) See mõis, mida on varem juhtinud vilunud ja väga suurte annetega põllumees, anda ühe inimese kätte, kes on sattunud siia optandina ja koguni teistel aladel tegutsenud, ma arvan, et see on ettevaatamatus, kui mitte rohkem. Vähemalt riigiettevõtetesse peaks asjatundjaid inimesi saama. (R. Penno, as: Ega see nii kerge ei ole.) Härra Penno ütleb, et see ei olevat nii kerge. Kuid ega riigimõisaid, -ettevõtteid ei ole niipalju, et inimesi sinna leida ei oleks. Meil on küllalt agronoome ja noori põlluteadlasi, kellest võiksid areneda tugevad jõud. Antagu ometi neile võimalus.

Kõike kokku võttes peab tunnistama, et käesolev lisaelarve sisaldab summasid, mis oleksid võinud ära jääda. Selle vastu ei leia meie aga lisaelarves neid summasid, mis tingitud meie praegusest majanduslikust seisukorrast, nimelt summasid tööpuuduse vastu võitlemiseks. Aruandja ütleb küll, et olevat tervelt 35 miljonit. Kui seda 35 miljonit vaa-

data, siis ei ole see tööpuuduse vastu võitlemise summa, vaid sõjamineisteeriumi ja teedeministeeriumi jooksvate tööde summa, nende tööde, mida tahetakse ära teha, kasutades ainult neid palku, mis kindlaks määratud töötähtsustele. See ei ole tööpuuduse vastu võitlemine. Tööpuuduse vastu võitlemiseks on võetud 5 miljonit samal ajal, kus Tartu, kus ligi 1.600 töötähtsust, nõuab enesele 8 miljonit marka. Ja Tartu linnavalitsus on praegu parempoolsete käes, teie võiksite neid usaldada, et 8 miljonit neile tõesti miinimumsumma on, mis neile tarvis. Selle asemel aga tahetakse neile anda 400—500 tuhat marka, nõndanimetatud kodukäsitöö jaoks. Kui kodukäsitööks ettenähtud summat hakata vaatlema, selle kohta andmeid nõudma, siis näete, see summa läheb suuremalt osalt materjali peale välja, kuna töötasu, mis välja maksetakse, on ainult väikene osa sellest summast, mis läheb materjali peale.

Oleks hea, kui töö-hoolekandeministeerium annaks täpsemaid andmeid selle kodukäsitöö kohta, kuidas seal tööd korraldatakse ja tehakse. Kui seda töö-hoolekandeministeerium ei tee, siis ühel järgmisel juhul toon ma need andmed ette ja tahaksin siis vaadata, kuidas need organisatsioonid oma ülesannet täidavad. Viis miljonit marka, see on nii väike summa, et selle eelarvesse võtmisest võib ainult seda seisukohta järeldada, mida Vabariigi Valitsuse erakonnad on viimasel ajal avaldanud, nimelt et töötähtsused on logelejad, on laisklejad, ja tuleb kaalumisele võtta, kas üldse maksab neile ühiskondlikke töid korraldada. Seda on valitsuse ühe erakonna ajaleht nädal tagasi kirjutanud. Ja nähtavasti ei olegi valitsus sellele küsimusele tarvilikku tähelepanu pööranud. Kindlasti on aga Eestis tööpuudus ja see on meie riigielus sarnane nähtus, mille peale valitsus rohkem tähelepanu peaks pöörama. Kahjuks peab ütlema, et lisaelarve seda küll ei tunnista.

A. Mõttus (töer) (fakt. märk.): Väga austatud Riigikogu liikmed! Kui ma faktiliselt märkuseks sõna võtsin Riigikogu liikmena, siis teen seda selleks, et mõne sõnaga õiendada neid märkusi, mis rkl. Johanson'i poolt töö-hoolekandeministeeriumi ühe osa peale langes. Lugupeetud rkl. härra Johanson tähendas, et ministeeriumi korraldus laste perekondadesse kasvatada andmise asjus teatud määral meil inglite vabritseerimiseks võib saada, ja tõi ka ette juhtumisi, kus taluperemehed ja mõned teised kasvatajad lastega väga karmilt ümber käivad. Ma pean aga tähendama, et see siiski liialdusena ja paksult värvitult ette on kantud. Lugu on iseenesest järgmine. Üldse on praegu perekondadesse kasvatada antud 270 lapse

ümbär. Nende perekondadesse kasvatada-andmine sünnib kodude kaudu või vastavate väga soliidsete organisatsioonide kaudu, nagu Punane Rist, naisorganisatsioonide liit ja koh-tade peal vastavad organisatsioonid. Laste perekondadesse kasvatada andmine ei sünni uisapäisa ega huupi, vaid kindla kava ja korralduse järgi, kusjuures enne täpselt andmeid kogutakse nende perekondade kohta, kuhu kavatsetakse last kasvatada anda ja alles pärast seda kui selgunud, et vastav perekond kõigiti ülesseatud nõudmistele vastab, antakse laps perekonda. On muidugi üksikuid juhtumisi olnud, kus väärnähtusi ette tulnud, aga see on 270 juhtumise hulgas 3—4 juhtumist, ja need on õnnetuseks just Punase Risti kaudu perekondadesse kasvatada antud laste juures ilmsiks tulnud. Üldiselt ei ole lugu kaugeltki nii kohutav, nagu siin ette kanti. Kontrollimisel on selgunud, et kahes kohas ei ole lastel criti voodid magamiseks ja ühes kohas on kontrollimisel leitud, et laps on maganud hõövlipingil. Selle kohta on öeldud, et seisukord ei ole rahuldav, laps tuleb ära võtta. Ja laps on ka ära võetud. Muidugi võib ju ikka väärnähtusi ette tulla, sest ühegi organisatsiooni juures ei saa üksikuid vääratusi ära hoida. Aga üldiselt ei saa seda süsteemi ja väga head ning põhimõtteliselt ideaalset korda hukka mõista, sest suures osas on see siiski väga häid tagajärgi andnud. Iseäranis riigimajanduslikust seisukohast vaadatuna on see väga tarvilik võrreldes sellega, mis riik maksab lastekasvatamiseks lastekodudes. Lastekodudes maksab riik lapse pealt keskmiselt 4.500—5.000 marka, perekondades aga 1.500—2.500 marka ja sellejuures ei ole laste eest mitte ainult hoolitsetud, vaid palju on ka seda momenti, mida lastekodudes võimatu kätte saada, mis aga kasvatuses juures väga tähtis on. Sellepärast minu arvates üksikute väärnähtuste pärast, mis arvult võrdlemisi väike suure hulga perekondadesse antud laste juures, ei saaks maha teha kogu korraldust. On väga hea kui tähelepanu juhitakse väärnähtustele, aga on soovitatav, et seda tehakse parajates piirides, siis on sellest kasu, kuna ümberpöörduvalt see ainult asjale halba võib tuua.

Aruandja **J. Lehtman** (fakt. märk.): Rkl. Johanson tõi ette, et riigikontrollis § 40. ettenähtud 160.000 marka — kodifikatsioon ja kirjastamine — on üle kulutatud, ja nagu oleks eelarve-komisjonis selgunud, et raamat, mille trükkimiseks raha küsitakse, juba trükitud. Pean ütlema, et seda eelarve-komisjonis ei selgunud. Seal näidati üht raamatut ja öeldi, et samasugust raamatut kavatsetakse trükkida, raamat ise on aga trükkimata.

(L. Johanson, stp: Endised summad on ära kulutatud.) Endised summad on ära kulutatud, aga selle raamatu trükkimiseks enne summasid eelarves ei olnud.

Siis tõi härra Johanson ette, et kohtulikkude asjaajamiste kuludeks on ette nähtud 2.000.000 marka. See summa on tõesti olemas, kuid selle kohta tähendati kohtuministeriumi esindajate poolt, et kui see summa ära kulutatakse, siis on võimalik põhjaliku revideerimise tagajärjel sisse nõuda rohkem kui 2.000.000.—. Nii tuleb see summa riigikassasse tagasi.

Härra Johanson jättis tähendamata maa-korralduse valitsuse üüride juures, et üüri sisse on arvatud ka küte ja koristamine, see teeb üüri palju kallimaks ja siis ei ole summa sugugi kõrge.

Välisministeriumi kohta ütles härra Johanson, et majapidamise kulud välissaatkondades olla liiga suured. Eelarve-komisjonis näidati, et majapidamise kulud on suurenenud välisministeriumile uue maja ostmise läbi. Maja nõuab remonti ja sellepärast on eelarves tegemist suurema kuluga. Nii siis pole need summad välissaatkondade kulud. See on kõik, mida tahtsin öelda faktilise märkusena.

A. Anderkopp (töer): Meil on praegu käes üks eelnõu, mis oma lehekülgedel poolest väike, millel aga rahaline ulatus tugevasti suur, üle 200 miljoni nõuab valitsus omale uut raha. Ja sel puhul oleks küllalt põhjust vaadata seda Vabariigi Valitsust, kelle kätte nende summade käsitlemine tahetakse anda, et selgusele jõuda, kas on küllalt põhjust nende summade käsitlemine tema kätte anda või mitte. Meil on võimalus olnud mitmel korral valitsuse loomise päevadel tähelepanu juhtida sellele, et valitsus niisugusele alusele on asunud, mis ei kindlusta tema tegevuses jõudu ja tugevust, ja hiljem on seda ka tegelik elu näidanud. Kui Vabariigi Valitsus oma töökavaga esines, oli meil võimalus tähendada, et see vildak on. Kuid vaatamata selle peale, et oli Vabariigi Valitsus üksikud põhilaised oma töökavasse üles seadnud, tuleb nüüd öelda, et valitsus on ka oma töökava põhilausest vastasele seisukohale asunud, valitsus talitab just vastupidi neile lubadustele, mida ta andnud on. Üks nõudmine, mida meie rühm mitmel korral viimastel aegadel on üles seadnud, on see, et meil tuleb praegusel ajal ajada kokkuhoidmise politikat. Ja Vabariigi Valitsus on seda lõpuks ka oma deklaratsioonis lubanud. Aga hiljem kui valitsus riigi eelarve esitas, nägime, et eelarve suurem on saanud, kui ükski meie eelarvetest on olnud ning selle läbi inimestele suuremad koorma-

tused peale on pandud. Otse inestama peab, kuidas valitsus on osanud üksikuid kulusid üles ajada. Meie oleme vähendanud ametnikkude arvu, aga selle peale vaatamata on tõusnud kantseleikulud. Võrreldes eelarveid näeme, et läinud aasta eelarves tegid kantseleikulud välja 89 miljonit, kuid käesoleva aasta eelarves teevad kantseleikulud välja juba 92 miljonit. (Aruandja J. Lehtman: Palgad on tõusnud!) Härra Lehtman, palgad on tõusnud, aga ega siis paber ei ole tõusnud. Nüüd tuleb välja, et mida vähem inimesi, seda rohkem kirjutatakse paberit.

Kõige imelikum on aga see, et kuigi eelarve on õige tunduvalt tõusnud, ei anna ta ometi seda, mida temalt oodata võiks. Loomulik oleks, et riigi väljaminekute tõusmine rohkem tähelepanu pööraks sellele, et need väljaminekud oleksid juhitud produktiiv aladele. Mida meie näeme? Näeme hoopis vastupidist. Ei katsuta midagi uut produktiivset luua. Võtame, näiteks, mõne möödunud aasta, näiteks ühe kõige raskema meie majanduseaasta, siis näeme, et loovatele ülesannetele oli määratud tunduvalt üle 600 miljonit marga. Käesoleva aasta eelarves on aga tagasiminekuks loovatele ülesannetele kulus 300 miljonit marka selle peale vaatamata, et üldkulud eelarves on väga suurelt tõusnud. Sellest näeme, et riik käesoleval aastal palju vähem suudab ehitada ja luua, võrreldes möödunud aastatega. Lisaeelarve, mille kogusumma ulatub üle 200 miljoni marga, paneb rahvale uue koormatuse peale, mida ometi tarvilikult hindama peab. Mitte üksi sellepärast, et see summa on ette pandud, vaid selle lisaeelarve pealkirja järgi pandud, kus öeldakse: see on lisaeelarve nr. 1 ja sellele järgnevad siis veel teised, ja valitsusel on seega kavatsus veel ikka uusi ja uusi koormatuseid rahvale peale panna. Selle kõrval on valitsus omal ajal lubanud, et ta suuremat rõhku tahab panna majandusliku elu korraldamisele, maksude korraldamisele ja lubanud vaatluse alla võtta meie maksusüsteemi. Peaksite küsima, kuhu need korraldused kõik on jäänud. Kuulnud oleme neist küll, kuid näinud peaaegu mitte midagi. Isegi need maksu kergendamise kavad, mis valitsus mitu ja mitu korda deklareerinud, on nüüd, kus aasta lõpule jõudmas, tulemata jäänud. Kuidas saate teie siin oma elu korraldada? Iga korralik majapidamine peab omale aasta kohta eelarve ja kindlad kalkulatsioonid tegema, sest eelrõhku ei tea, missugused maksud ja väljaminekud teda koormavad, — meil aga puuduvad maksu kavad, mida maa ootab.

Edasi, maksuvõtmise süsteem. Selle kohta kuulsime läinud Riigikogu koosolekul, kui vildakule teele ta hakkab minema. Siin tähend

dati õigusega, et maksuaparaat kipub kodaniku pinnimise peale minema. Paistab nii välja, et tahetakse inimeselt võtta, mis vähegi võtta on. Lugupeetud Riigikogu liikmed vast mäletavad, kuidas terve Tallinna linnavalikoguga peaaegu ühel häälel hukka mõistma pidi meie maksuaparaadi süsteemi. Valitsus oleks pidanud seda süsteemi katsuma parandada, kuid kas on seda näha olnud. Selle asemel, et maksusüsteemi parandamise peale mõelda, on valitsus täiesti vastuvõtmatu ettepanekuga tulnud, et neile linnadele, mis väikestest alevitest tekkinud, lubatakse maksu võtta isikumaksu näol. Kuna meil ometi alati on toonitatud, et isikumaks tuleb ära kaotada ja omavalitsustele korralikum maksusüsteem luua, on nüüd aga tulnud isikumaksuga, mis kõigile ühesugune, olgu inimene rikas või vaene, haige või terve. (K. Tonkman, põl: Kas Teie tahate makse tõsta? Teie olete üks neist, kes selles süüdi, et meil maksukoorem ainult kasvab.) Rahustuge, ei maksa närviliseks minna. Meil on aega küllalt rääkida. (Hulgalised vahelhüüded paremalt poolt ja eriti Riigivanema poolt.) Härra Teemant, tuletaksin Teie meelde, kui Riigivanemale, et Teie valitsus makse tõstab. (Vahelhüüded. K. Tonkman, põl: Kui palju hoolekande seadus maksab?) Hoolekande seaduse kirjutas alla, kui ta Riigikokku tuli, Teie naaber Riigivanem härra Päts. (K. Tonkman, põl: Iga päev võtate seadusi vastu, mis sajadtuhanded kulu teevad. Vahelhüüded.) Mis te sarnast asja räägite: teie käes on ju Riigikogus enamus ja teie teete seadusi, aga mitte meie. (Vahelhüüded.) Mis Te nüüd närvitsete, kannatage. Lugupeetud Riigikogu liikmed, täna on ette heidetud vastasrinnale, et üksikud endised korraldused, mida praegu arvestatakse, tema poolt on tehtud. See on osaliselt õige, kuid ärge unustagu keegi, et siis nõudmised ja olukorrad teised olid. Erakorralised ajad ja erakorralised nõudmised seisid ees. Nüüd sammume loomulikule arenemisele iga päevaga lähemale ja nüüd tuleb ka endisi puudusi parandada. Elu ei seisa paigal, mis kahe aasta eest paratamatu oli, ei kõlba praegu enam. (Riigivanem J. Teemandi vahelhüüde.) Härra Riigivanem, just nõnda olete ka Teie seni aru saanud. Nüüd valitsuse laua taga ei nähta ega kuulda enam. (Vahelhüüde.) Sõja algul, 1918. a. pandi K. Pätsi allkirjaga maksma erakorralised kohustused, seati sisse linamonopol ja vilja sunnivõtmised. Pool aastat hiljem sõdis nende vastu J. Teemant oma kaaslastega ja nõudis, et need kohustused tulevad lõpetada. (Hulgalised vahelhüüded põllumeeste kogude rühma

ja Riigivanem J. Teemandi poolt.) Siis vabadusesõja möllus, härrad, tallasite teie maha selle, mis ise enne õigeks pidanud, siis kui väerinnal leivapuudus oli. (Hulgalised vahelhüüded paremalt poolt. Juhataja palub rahu.)

Härra Teemant mäletab edasi, et kevadel, kui tööerakonna esindajad Riigivanemakabinetis olid välislaenu küsimuse arutamisel, nõudsi meie ja kõnelesime sellest, et maksukorraldust tuleb muuta, parandada teiste keskel ka tulumaksu. Siis lubati seda kaalumisele võtta. Aga nüüd! Ei kihku ega kahku. Eelnõusid, härra Riigivanem, ei ole meie seni veel näinud. (Hulgalised vahelhüüded, nende hulgas ka Riigivanem J. Teemandi poolt.)

Teine raske küsimus on omavalitsuste rahaline seisukord. Meie oleme seni kõige halvema süsteemi järgi talitanud. Peame omavalitsusi üleval toetuste näol, mida tagasi ei maksta ja mille eest siis ka vastutust ei kanta. On tarvis uut korda. Riik peab ühe osa oma tuludest andma omavalitsustele, looma neile korralikud maksuseadused. Meie teame, et mitmel pool on kõnelema hakatud, et omavalitsuste kulusid tuleb kokku hoida, kui aga meie rühma poolt sellekohane algatus tehti, siis lükati see tagasi. Nüüd on aga sellest uuesti kõnelema hakatud. Kuid imelik on sealjuures, et õieti seda alust, millele omavalitsuste süsteem rajada tuleks, valitsus eitab. Meie vallad, nende ümberkorraldamine, see on meie omavalitsuse süsteemi ümberkorraldamise alus. Valitsus on siin aga ükskõikne.

Mul oli juhus kord minna valda, kus kantseleiruumi ainult kaks korda nädalas köetakse. Minu küsimise peale, miks see nõnda on, vastas sekretär, et nende vald ainult 700 hinge suur ja sellepärast ei jätku raha. Kui tahetakse omavalitsuste küsimust revideerima hakata, siis tuleb peale hakata allüksustest. Viimasel ajal on need küsimused kõne alla tulnud, aga nagu ma juba ütlesin, ei võta valitsus midagi ette siin parandamiseks, vaid näitab üles rahulikku passiivsust. (M. Laarman, põl: Kas selles küsimuses on kuskil rühmas ühed arvamised? Kas Teil Baars ja Juhkam on ühel arvamisel?) Valdade asjus täielikult. (Riigivanem J. Teemant: Ega temaga rääkida ei saa.) Valitsus on meil praegu niisugune, kellega rääkida ei saa. Kui ta kevadel üht lubab, siis ütleb ta sügisel, et see asi ei lähe. Selle asemel, et meil omavalitsuste korraldust tõsiselt kõne alla võtta, näeme, et valitsus neid süsteemita lõhkuma on hakanud. Teisiti ei saa nimetada valitsuse kavatsusi

koolinõunikude seaduse eelnõu kohta. Koolilaste kohapeal ja ka linnas omavalitsuse tege- laste arvamisil. Mis nad ütlevad, mis sellest välja oleks tulnud. Ühe koolinõuniku ja ühe koolikantselei asemel oleks loodud kaks koolinõunikku ja kaks kantseleid. Uued kohad ja muud kulud, see oleks selle kava tagajärg. (Riigivanem J. Teemant: Mis ta räägib?) Härra Teemant! Kui Viljandi volikogu mõni aeg tagasi ühe otsuse vastu võttis, siis Riigivanem kirjutas ääre peale: „Seda keelt mina ei mõista“. (Riigivanem J. Teemant: Ei mõista ka, ja järgmine kord ei lasegi rääkida seda keelt.) Muidugi, muidugi: Eesti Riigivanem ei mõista Eesti omavalitsuse keelt...

Valitsus on edasi lubanud meil sammuda elukalliduse alandamise teed, ja see oli lubadus, mis pani rõomustama. Meie oleksime tahtnud näha, et riigi eelarve sellel alal midagi oleks pakkunud. Selle asemel näeme aga suurt tendentsi elukalliduse tõstmiseks tollide tõstmise näol. Ja just nende ainete pealt, mis kõige hädatarvilikumad.

Kaua orjame meie siis tekstiiltööstust, mille kasuks riik iga aasta asjatundjate arvamis kohaselt ligi 300 miljonit kahju saab? Sedasama tekstiiltööstust, kus tööliste palgad kõige madalamad, mis Tallinnas üldse näeme. Ka tsemenditööstusele tahetakse uued kaitsetollid anda, et vabrikud odavalt välismaal oma kaupa müüa saaksid, kodumaa kodaniku maksu arvel muidugi.

Tööliste palkade kohta on mul juba varemalt juhus olnud näidata, kuhu see politika viinud, — töölised on eemale surutud palgavõitlusest ja seda valitsuse soovil ja tahtmisel.

Hiljuti käis ajakirjandusest läbi ülevaade selle palgavõitluse kohta. Seal oli ühes töökojas tööandja ja tööliste vahel sekeldus tulnud ja nagu kord ja kohus, taheti ka siin asja lahendada vahekohtu kaudu. Ma olen ka ise sarnastest vahekohtutest osa võtnud. Mis aga juhtus siin? Töölised panid endi poolt ette erapooletud isikud vahekohtu juhatajaks, 3, 4, 8, 10 inimest, inimesed seltskonnast, inimesed Toompealt, inimesed mitmetest rühmadest... (L. Johanson, stp: Isegi Jaan Tõnisson pandi ette.) ...inimesed, kelle otsekohesuse ja aususe kohta kellelgi kahtlust ei ole, aga töösturite esindaja lükkab kavakindlalt kõik need inimesed tagasi. Ja siis öeldakse — vahekohtu ei olnud võimalik luua. See näitab üht: tööandjad ei taha töolistega kõneleda. (K. Tonkman, põl: Teie lasete raha õhku!) Teie, härra Tonkman, sealt paremalt tiivalt loobite raha. Tuletage meelde, kuidas Teie Akeli valitsuse ajal eelarvele 500 milj. 15 minutiga juurde surusite ja silmaga ei

pilgutunud. (K. Tonkman, põl: See oli puhtmajanduslikult. Naer.) Muidugi, siis oli majanduslikult, aga nüüd ei ole! (K. Tonkman, põl: Oli näidatud, kas on raha, aga Teie loobite raha õhku.) Teie käes on enamus, Teie määrate praegu raha, aga mitte meie. (Vahelhüüded pahemalt poolt ja keskelt.) Niisugune on see valitsus siis praegu, kes omale uut raha nõuab.

Minu arvamise järgi pidi eilse hääletamise juures Riigikogus küllalt selge olema, et see valitsus niisugune on, kellel enam erakondade poolehoidu pole. Sotsialistid ja pahem tiib, keda Riigikogus on 30 inimest, olid eile siin esitatud ainult 17 inimesega, kuna parempoolne tiib väga tunduvalt esitatud oli, ja kui siis ainult pooled kõigist Riigikogu liikmetest valitsuse poolt oma hääled andsid, siis on selge, et koalitsioonil enam poolehoidu ei ole, vaid et ta vastu oidakse isegi koalitsiooniendariidades. Ja mitte ükski seda... (Vahelhüüded paremalt poolt: Ajage äral) Ega meie teda kaikaga ära ajada ei saa, kui ta ise ei taipa. (Vahelhüüde Riigivanem J. Teemandi poolt.) Härra Teemant, kui see kuskil mujal riigis oleks sündinud, siis oleks seal otsekohe järeldused tehtud ja võimalus antud uut, paremat luua. Meie valitsus ei saa nähtavasti sellest aru ja ripub oma toolide küljes seal, kus aeg ammu küps lahkimiseks. Ma arvan, et niisugusele valitsusele meil põhjust ei ole lisaeelarvet lubada, ega saa ka tööerakonna rühm rahuliku südamega selle poolt hääletada.

L. Raudkepp (krst): Minu ülesandeks ei või olla siin kõneleda, nii nagu kõnelesid lugupeetud eelkõnelejad, kes kuuluvad opositsiooni. Mind huvitab lisaeelarves üks küsimus, millest ma ei saa mööda minna tähelepanemata, vaatamata sellele, missugusesse erakonda keegi kuulub, kas ta on opositsioonis või ei ole opositsioonis. Riigi tulude hulka on arvatud riigi monopolid ja seal hulgas nimelt piirituse ja denaturaadi müük 29 miljoni suuruses. Tuleb ilmsiks, et aastate jooksul see sissetulekuallikas on ikka suurenenud. Näiteks 1925. aastal oli ta üks miljard 34½ miljonit, 1926./1927. eelarve-aastal 1 miljard 55 miljonit — juba rohkem. Ja praegusel aastal — 1 miljard 205 miljonit erakorralise eelarve järgi, ja nüüd lisaeelarve järgi veel 29 miljonit juurde. Sellest näeme meie, et piiritust tarvitatakse ikka suuremal määral, ja riik kasutab siin seda võimalust, et suurendada oma sissetulekut. Härra rahaminister nimetas kevadel, et valitsus ei tarvitseks arvestada asjaoluga, et piiritusest saada rohkem sissetulekuid. Asjaolud olevat peaaegu küpsed, et võiks piiritusemüügi piiramisele asuda. Aga ikkagi ei

ole siin asjaolud nii küpsed, ja ma saan sellest summast lisaeelarves nii aru, et ta on paratamatu pahe, millega niihästi praegusel valitsusel, kui ka üldse valitsustel praegusel ajal tuleb arvestada. Kahjuks on see nii, et meie ei saa tähele panemata mööda minna sellest pahest, sest seda tuleb nimetada ikkagi paheks, ja meil peab selge pilt olema sellest, missugune tähtsus sel pahel, olgu ka paratamatul, Eesti kohta on. Kevadel ei olnud meil lähemaid statistilisi andmeid selle kohta, missuguseid tagajärgi tekitab alkoholi tarvitamise suurendamine. Nüüd on meil olemas õige palju andmeid. Teatavasti saadeti meile kõigile kätte „Eesti Statistika“ oktoobrikuu number, ja seal leiame erilise osa leheküljel 572 ja ka eelmistel lehekülgedel, kus alkoholi tarvitamise küsimus on statistiliselt hästi läbi töötatud ja käib mitme aasta kohta, millest meie varem ei teadnud, mis keelt need räägivad selles ikkagi tähtsaks ja teistest küljest kurvas nähtuses. Meie rühmale on 8. kirikupäeva poolt, mis oli koos suvel, ülesandeks tehtud, teatavaks teha Riigikogule kirikupäeva seisukoht alkoholi küsimuses. Nimelt: „Kirikupäev soovib kaalumisele võtta alkoholi müümise keelu maksmapaneku pühapäevadel ja pühade ajal.“ Muidugi see resolutsioon ei näe ette võib olla veel tähtsamaid üksikasju, aga igatahes kõlab sellest resolutsioonist, et rahvas soovib rohkem rahu, ja seda rahu nähtavasti rikub alkohol. Et alkohol seda teeb väga suurel määral, seda näitavad need väga huvitavad andmed, mida võib nimetada oktoobrikuu „Eesti Statistikast“. Nimelt on ilmsiks tulnud, et mõnes kohas kuritegevus alkoholi tagajärjel on nagu vähenenud. Üldse võib aga öelda, et ta iga aastaga on suurenenud. Salaviinaja -õllekaupluste kohta on ilmsiks tulnud, et kõige rohkem müüakse seda vedelat salakaupa augusti-, septembri- ja oktoobrikuul sügisel ja kevadel märtsis ning aprillis. Ma nimetan mõned andmed. Nii on augustikuul olnud süütegusid alkoholi tagajärjel ja nimelt just salaviinaga ja -õllega kauplemise tagajärjel 1924. aastal — 154 juhtumist, 1925. aastal — 156 ja 1926. aastal — 147. Siin, nagu ma enne juba ütlesin, et mõnes kohas ka vähenemisi ette tuleb, on niisugune vähenemine. Aga märtsikuu kohta näiteks on teised arvud — 1924. aastal oli 96 süütegu, 1925. aastal oli juba 152, nii et suur vahe, 1926. aastal jälle veidi vähem, nimelt 142. Aga need väikesed vähenemised ei tähenda midagi nende suurenemiste kõrval, mida mul kahjuks tuleb pärast nimetada. Võib veel nimetada, et näiteks Tallinnas süütegude arv salaviinaga ja -õllega kauplemise tagajärjel on vähenenud kaunis tunduvalt, 1924. aastal oli 449 juhtu-

mist, 1925. aastal — 447 ja 1926. aastal — 279, tähendab tunduv vähenemine, mida võib muidugi seletada sellega, et piirivalve nähtavasti siin töötab paremate tagajärgedega — siin on suurem jõukoondus. Ka Tartus on vähenemist märgata. Seal on vastavad arvud alates 1924. aastast — 33, 90 ja 57. Seda tuleb seletada jällegi sellega, et seal vastutötamine rohkem koondatud on. Kuid maakonnad — need kõnelevad hoopis teist keelt. Tuleb kõige pealt nimetada põhjapoolseid maakondi: Viru, Harju, Järva, siis Lääne maakond ja lõunapool ning Kesk-Eestis tuleb kõigepealt nimetada Tartu maakonda. Viru maakonnas näiteks on salaviina ja -õlle põletamise süütegusid olnud 3 aastal — 153, 167 ja 170. Nii et siin on näha otsekohest tõusu. Järva maakonnas — 61, 108, 105. (L. Johanson, stp: Need on maksimaal arvud.) Need on kogu maakonna arvud. Tartus oli süütegusid 122, 171, ja 155. Harju maakonnas on vastavad arvud vähenenud ning andmed näitavad, et seal on süütegusid 135, 113 ja 83. Nähtavasti on siin hästi töötanud piirivalve, kuigi võib olla teisi põhjusi, miks süütegude arv on vähenenud. Virumaal on igatahes selles punktis süütegude arv ikka tõusnud. Siia juurde võib ka võtta süüteod kõlbluse vastu ja siis avalikule korrale ähvardav joobnud olek ning siis avalikus kohas rahurikkumine lausa joobnud olekus.

Esmalt nimetan süütegusid, mis käivad kõlbluse vastu. Virumaal on vastavad arvud alates 1924. aastast järgmised: 382, 451 ja läinud aastal 499. Siin on näha selge tendents suurenemisele. Järvamaal, millest ma isiklikult ei võinud arvata, et see maakond sattus Viru-, Harju- ja Tartumaa kõrvale alkoholi mõju suhtes, näitavad vastavad andmed järgmisi arve: 242, 378 ja 526. Harjumaal on läinud aastal arvud võrdlemisi kahanenud ja 3 aasta kohta on arvud järgmised: 406, 796 ja 517. Teistes maakondades on süütegude arvud kõlbluse vastu suurenenud: Läänemaal 208, 243, 335 ja Pärnumaal 253, 267 ja 324. Eriliselt paneksime tähele arve ühenduses küsimusega, kuidas on avalikku korda ähvardatud joobnud olekus.

Statistika broshüüris on just eriline nüsgune punkt olemas pealkirja all: avalikul kohal ähvardav joobnud olek. Siin tuleb ilmsiks, et sellel alal on pahed järjekindlalt suurenenud Tallinnas ja Järvamaal. Nimelt oli Tallinnas 1924. aastal nende arv 1369, 1925. aastal — 1689, läinud aastal juba 1910. Järva maakonnas on vastavad arvud — 41, 101 ja 149. Siin tuleb nimetada ka Tartu linna: 1924. aastal oli — 256, siis 350 ja läinud aastal 391 sarnast süütegu. Nii et Tallinnas, Tartu

linnas ja Järva maakonnas see tendents suurenemisele avaldub kõige selgemini. Pealkirja all „avalikus kohas joobnud olekus larmitsemine“ võiks nimetada ka palju iseloomulikke arve. Siin kuulub rekord Rakvere linnale. Seal on 3 aasta jooksul olnud protsesse 255, 254 ning 396. Järvamaa kuulub samuti siia, kus see arv on suurenenud: 1924. aastal oli 182, 1925. aastal — 246 ja läinud aastal on see tõusnud 355 peale. Süütegude arv sellel alal on suurenenud ka Lääne-, Võru- ja Petserimaal, kuid mitte nii suurel määral kui Rakvere linnas ja Järva maakonnas. Nimetan siin seda sellepärast, et teataks laiemates ringkondades, et Rakvere on jõudnud sel alal rekordini. Nende järele tuleks Läänemaa. Seal on arvud 1924. aastal — 159, 1925. aastal — 181 ja läinud aastal — 262. Üldse on suurenemist näha piiriäärseis maakondades. Võrumaa kohta on arvud järgmised: 1924. aastal 67, siis 90 ja läinud aastal — 138. Petserimaal — 100, 91 ja 126. On olemas veel üldkokkuvõtted, mis käivad aastate kohta, ja ka need on üsna huvitavad. Selles kuukirjas, lehekülj 572, on kokku võetud kõik süüteod üle Eesti, ning arvud räägivad järgmist: salaviinaga ja -õllega kauplemist on olnud aastal 1920. — 892 juhtumist. Järgmisel aastal vähem, nimelt 326 juhtumist, 1922. aastal — 612, 1923. — 902. Siis järgneb tõus: 1924. aastal — 1318 juhtu, edasi — 1.527 ja 1926. aastal, nähtavasti veidi kahanenud, ulatub see arv 1.332 juhtumiseni. Aga avalikule korrale ähvardav joobnud olek võtab järjekindlalt juurde. Üldse on Eestis olnud 1924. aastal 2.542 sarnast juhtumist, järgmisel aastal — 3.360 ja läinud aastal — 3.891. (M. Juhkam, tüer: Kristlaste vaim iga aastaga väheneb.) Avalikus kohas rahurikkumine joobnud olekus 1924. aastal — 6.951 juhtumist, 1925. aastal — 7.818 juhtumist ja 1926. aastal veel suurem — 7.885 juhtumist. Need arvud annavad meile andmed selle kohta, missugune side on üldse kuritegevuse ja alkoholi vahel linnas ja maal. Kümnetuhande elaniku kohta tuleb keskmiselt kolme aasta jooksul, nimelt 1924., 1925. ja 1926. aastatel, järgmine arv süütegusid, mis on ühenduses alkoholiga. Ma sean siin nad ritta teises järjekorras kui broshüüris, et näha, kus on see arv kõige suurem. Esikohal seisab siin kokkuvõtte järgi kolme aasta kohta Petseri linn. (M. Juhkam, tüer: Sinna, kus kirik ja orelid on ehitatud!) 10.000 elaniku kohta tuleb 596,7, II kohal — Rakvere, seal, kus härra Juhkam elab. (M. Juhkam, tüer: Kristlaste maakonnas juuakse kõige rohkem!) Rakveres tuleb 10.000 elaniku kohta 436,9, III kohal on Kuressaare. Kuressaare kohta on see pilt natukene üllatav, nimelt

434,0. IV kohal — Haapsalu, 10.000 elaniku kohta 411,2, V kohal on alles Tallinn ja siin on 376,3. Sellele järgnevad teised linnad: VI kohal — Paide, VII kohal — Võru, VIII kohal — Pärnu, IX kohal — Viljandi, X kohal — Narva, XI kohal — Tartu, XII kohal — Valk.

Mis puutub maakondadesse, siis avaldub järjekord järgmiselt:

I kohal seisab Järvamaa ja seal on kolme aasta jooksul 10.000 elaniku kohta keskmiselt 81,6 süütegu, II kohal — Harju maakond, milles 69,6, III kohal — Viru maakond — 50,9, sellele järgnevad Pärnu, Lääne, Tartu, Valga, Viljandi, Petseri, Võru ja Saare maakonnad. Kui need statistilised andmed oleksid esitatud kevadel, siis oleks alkoholsete jookide müügiseaduse peale vaadatud vast ometi teisiti. (A. Anderkopp'i, töer vahelhüüe.)

Kui nüüd asuda sellele seisukohale, ei tohiks meie kuidagi olla ükskõiksed. Siin on tegemist rahva vaenlasega, ja võin loota, et see leiab vastastikut arusaamist nii pahemalt kui paremalt poolt, küll Riigikogus ja valitsuses ning avalikus arvamises, et siin asuda rahva huvide, tema majandushuvide ja hingeliste väärtuste kaitsele. (Vahelhüüe tööerakonna rühmast: Selle eest hoolitsevad kristlased! — Maakonnas, kust kristlased on valitud, tuleb joomist enam ette.) Missugune maakond see on? Järva maakonnast ei ole ühtki kristlast. Aga Järva maakonnas olla palju tööerakondlasi. Ma juba ütlesin, et neis maakondades, mis on lähemad merele, et seal on alkoholi tarvitamine suurem ja see on täiesti seletatav. Piirivalve üksi ei saa siin kaitsta rahvast selle ikkagi väga kurja vaenlase vastu. Kui kevadel siin räägiti sellest... (L. Johanson, stp: Siin peaks kirik eeskujuga andma.) Kirik on kõik rahvas, kõik kogudused ühtekokku. On olemas kiriklik karskusetoiakond. (M. Juhkam, töer: Aga salaja pistavad ikka.) Kui ma siin alkoholi tagajärgedest räägin, siis ei taha ma puudutada seda küsimust, nagu seda teevad karsklased, kes on proportsionaalselt välja arvanud kahjuliku mõju ja alkoholi koosseisu, vaid mind huvitab esimeses jones see ropp ja jälk joomine, mis eriti tihti rikub rahu ja korda, ja mis avaldab kõige halvemat mõju inimesele füüsiliselt ja hingeliselt. Kellel tegemist on koolilastega, see teab väga hästi, kui tihti tuleb ette, et lapsed, kes nõrgad on tervislikult kui ka edasiõppimises, et tuleb ikka seista selle mulje all, kui teha nendega tööd, et nad on päriuslikult koormatud, ja see on väga kurb nähtus.

Kui lugupeetud Riigikogu liikmed teeksid tegemist noorsooga, võib olla nii mõnigi läheks nende kurbade nähtustega võitlusel

tõsisemaks selles küsimuses ja püüaks leida abinõusid, kuidas kaitsta rahvast. Kui kevadel arutati niihästi komisjonis kui ka Riigikogus alkoholsete jookide müügiseadust, siis oli ometi ka kõne alla võetud järgmine kavatus, mis välja töötatud oli karskusetoiakonna poolt. See oleks tõesti väga tähtis, sest piirivalve üksi ja politsei ei saa tagajärjerikkalt võidelda. Nõuti nimelt õigust omavalitsustele ametisse seada karskuse-valvetoimkonna ja politseiliste õigustega valvajaid, kes üldpolitsei kõrval aitaksid teostada alkoholi seaduste järelevõetmist sellekohaste siseministeriumi poolt väljatöötatud määruste järgi. Kui on olemas hädadoht, mis ähvardab rahvast, siis võib Riigikogu leida abinõusid selle vastu. (Vahelhüüe L. Johanson'i, stp poolt.) Näiteks on meil olemas sunduslik algkooli haridus. Kui on häda, tuleb tarvitada sundabinõusid. Põhimõte oleks see, et terve rahvas seal tuleks appi. Kuna meil on olemas järelevõetmise aparaat, miks ei võiks siis ka siin maksma panna sunduslikke määrusi, näiteks pidudepidamise kohta, kus tarvitatakse alkoholi. Meie teame, et piirivalve suudab takistada ainult 20% alkoholi sisseveost, kuna 80% salaja meie oma maa alkoholile lisaks tuuakse. (Vahelhüüe L. Johanson'i, stp poolt.) Väga rõõmustav, et härra Johanson pooldab neid abinõusid. Miks ei võiks näiteks joobumine kuuluda kuritegevuse soodustamise mõiste alla. Kuipalju tuleb ette, iseäranis väikestes korterites, et kõrvaltoas joobnute lärm ja riid teiste rahu rikub. Kuid meil on ju kodu puutumata, politsei ei tohi sinna sisse minna, olgugi et teiste inimeste rahu rikutakse. Inglismaal kuulutati omal ajal välja elumaja puutumatus. Niisugust roppu joobumist minu arvates seal küll ei olnud, nagu ta praegusel ajal meil ilmsiks tuleb. Seepärast võiks seda puutumatus printsiipi veidi piirata. Ma juba nimetasin, et siin on tegemist pahega, millest tuleb iga juhtumisel katsuda lahti saada. Lisaeelarves aga seda tendentsi ei ole näha. Võib olla, et lähemas tulevikus see või teine rühm tarvilikuks peab sellele küsimusele rohkem tähelepanu pöörata. Küsimus väärrib tõsisemat tähelepanu ka muude teiste väga raskete majanduslikkude, samuti ka hariduslikkude olukordade juures. Ma arvasin, et see on eriliseks ülesandeks antud neile, kes seda hädadohtu teavad ja tunnevad, ja et Riigikogu ning valitsus arvestaksid nende tõsiste andmetega, mis, võib öelda, kauaaegse ootamise järele statistiliselt on läbi töötatud ja mis peavad mõjuvalt kaasa rääkima eelarve kokkuseadmisel ning üldse majanduse- ja hariduspoliitikas.

Vaheaeg kl. 19.15 min. — kl. 19.35 min.

Juhataja **M. Martna**: Aruandjalt on eelarve-komisjoni nimel ettepanek — lisa-eelarve nr. 1 I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 38 häält, vastu 28, seega on lisaeelarve nr. 1 I lugemisel vastu võetud.

3. Eesti ja Austria vahelise konsulaar-konventsiooni ja lisaprotokollki kinnitamise seadus — III lugemisel. (Vaata tekst pr. nr. 96 (6) veerg 207.)

Väliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel.

4. Eesti-Taani vahelise Haagi tsiviilprotsessikonventsiooni vastastikuse maksmapaneku deklaratsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel. (Tekst III Rk. IV istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

Üldkomisjoni aruandja **T. Kalbus**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel.

5. Eesti-Nõukode Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vahel piirivahejuhtumiste lahendamise korra kohta käiva kokkuleppe ja protokollki kinnitamise seadus — III lugemisel. (Tekst III Rk. IV istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

Üldkomisjoni aruandja **A. Tupits**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel.

6. Kriminaal kohtupidamise seaduse § 910. p. 2. muutmise seadus — III lu-

Üldkomisjoni aruandja **T. Kalbus**. (Pealkiri.) **A. Jõeäär** (stp): Väga lugupeetud härrad rahva-

gemisel. (Tekst III Rk. IV istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

saadikud! Selle seaduseelnõu I lugemisel juba juhtisin ma tähelepanu sellele, et sel korral, kui see seaduseelnõu vastu võetakse, tekitaks tema korralageduse meie kriminaal kohtupidamise korras, ja härra aruandja on ka vist minuga selles asjas ühel arvamusel, et kui kautsjonite esitamiseks 7-päevalist tähtaega ei taheta anda, siis see kord ühesugune peaks olema nii rahukohtunikude, rahukogu, kui ka kohtupalati kohta. Eriti tähtis oleks see rahukohtunikude ja rahukogu juures, kui seda põhjendada tahetakse kohtukantselite tööde vähendamiseks, kuna just suurem hulk kohtuasju nende juures läbivaatamisele tuleb. Nüüd aga tekib sarnane olukord — rahukohtunikude juures annab seadus 7-päevalise tähtaja, sama võimaluse kautsjoni esitamiseks annab seadus ka rahukogu otsuse peale kaebamise juures, ainult kui kohtupalati otsuse peale kaevatakse, siis seda võimalust enam ei anta. Sarnast olukorda ei tunta kuskil ilmas, ja ma arvan, et Eesti parlament ei peaks endale niisugust häbi tegema, et ta sarnase seaduseelnõu vastu võtab.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) 39 häälega 9 hääle vastu on seaduseelnõu pealkiri vastu võetud.

(Seaduseelnõu tekst.)

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu tekst vastu võetud. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

7. Endise Eestimaa närvi- ja vaimuhaigete eest hoolitsemise seltsi varanduste korraldamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **A. Jõeäär**: Väga lugupeetud härrad rahvasaadikud! Käesoleva seaduseelnõu tekkimise põhjuseks on asjaolu, et mõnede seltside, ühingute ja nende liitude likvideerimise seaduse põhjal likvideeriti endine Eestimaa närvi- ja vaimuhaigete eest hoolitsemise selts. Kuna selle seltsi varandus likvideerimise komisjoni hindamise järgi on väärt sada viiskümmend tuhat marka sadade markadega, siis tuleb selle ülejäänud varanduse saatus seadusandlikul teel otsustada. Nende varanduste edaspidise kasutamise küsimust arutades on likvideerimise

komisjon, ja ka Vabariigi Valitsus, kes selle seaduseelnõu esitas, otsusele jõudnud, et need varandused tuleksid riigi omaks tunnustada, sest varandus koosneb peaaesjalikult vaimuhaigete ravitsuse asutusest „Seevaldist“. Vaimuhaigete eest hoolitsemine aga on Hoolekande seaduse põhjal üle läinud riigile, kes seda tööhoolekandeministeeriumi läbi teostab. Sellepärast näeb ka käesolev seaduseelnõu ette, et need varandused kasutatakse seltsi põhikirjas ettenähtud sihtide teostamiseks ja antakse tööhoolekandeministeeriumi valitsemisele, ja nende kasutamise korra määrab Vabariigi Valitsus tööhoolekandeministri ettepanekul.

Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelnõus oli muuhulgas ka § 3, mis ette nägi siseministri poolt tähendatud seltsi varanduse kohtulikule hooldamisele võtmiseni määratud varanduse valitsejatele tasumaksmise Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seaduse § 3. ettenähtud ulatuses ja korras. Üldkomisjon leidis, et käesolevasse seadusesse see § 3 oma iseloomu poolest ei kuulu, ja kui siseministeeriumil praegumaksvate seaduste alusel võimalik ei ole seda küsimust lahendada, siis leidis üldkomisjon, et siis peaks siseministeerium Vabariigi Valitsusele ettepanekuga esinema, vastav eriseadus vastuvõtmiseks esitada. Muuseas tõsteti üldkomisjonis üles küsimus, kas ei tuleks eriliselt sellesse seadusse üles võtta „Seevaldi“ asutuse teenijate õigus pensioni peale, milleks meil selle asutusega sõlmitud kokkuleppe põhjal õigus oleks vastava põhikirja alusel. Üldkomisjon leidis, et käesoleva seaduseelnõu § 1. juba ütleb, et likvideerimisel ülejäänud kinnis- ja vallasvara läheb riigi omanduseks ühes kõigi õiguste ja kohustustega, mis nimetatud seltsil olid või olla võisid. Sellepärast arvati, et erilist tarvidust ei ole pensioniõigust eraldi selles seaduses veel nimetada.

Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

8. Karistuse määrused veo- ja liikumisvahendite üldlugemise, registreerimise ja kaitsevärke võtmise seaduse rikkumise

Kriminaalseadustiku komisjoni aruandja **T. Kalbus:** Veo- ja liikumisvahendite üldlugemise, registreerimise ja kaitsevärke võtmise seadus on Riigikogu poolt vastu võetud ja hakkab maksma 1. jaanuaril

asjus — I lugemisel. 1928. a., kuid kriminaal sanktsiooni ei ole vastu võetud selle tõttu, et see seadus anti üldkomisjonist kriminaalseadustiku komisjoni.

Sisuliselt on see seaduseelnõu sama, mis valitsuse poolt esitatud, kuid konstruktiivselt on ta muudetud, nimelt ei mahutatud see seadus vanasse nuhtlusseadusse, vaid otsustati erinevullina maksma panna. Vastavalt sellele süsteemile on parandusi tehtud. See asjaolu on pikemalt ära tähendatud seletuskirjas.

Komisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

9. Meremehe tööaja seadus — I lugemisel. Kohtuminister **O. Tief:** Teen ettepaneku, meremehe tööaja seadus anda tagasi sotsiaalkomisjoni.

Meremehe tööaja seaduseelnõu on esitatud tagasilükkamiseks peaaesjalikult sellepärast, et huvitatud organisatsioonid komisjonis selle vastu rääkisid. Pärast on minu läbirääkimisel vastavate organisatsioonide esindajatega selgunud, et organisatsioonide pretensioonid on niisugused, mida võiks kaaluda eelnõu sisulisel arutamisel. Kuna komisjonis üksikasjalist sisulist eelnõu kaalumist ei ole olnud, tuleks eelnõu komisjoni tagasi anda.

Sotsiaalkomisjoni aruandja **L. Johanson:** Sotsiaalkomisjon teeb ettepaneku, meremehe tööaja seadus tagasi lükata, nimelt sel põhjusel, et käesolev seadus on väga puudulikult välja töötatud ja ei ole ühtki asjahuvilist ringkonda, kes selle seaduseelnõuga rahul oleks. Meremeeste, samuti laevaomanikkude organisatsioonid olid komisjonis selle seaduseelnõu vastu. Kombeõiguse põhjal on juba meremeeste töötingimuste kohta teatud normid maksvad. Avaldati arvamist, et neid norme võiks muutma hakata siis, kui see küsimus juba rahvusvahelisel konverentsil arutusel on olnud. Rahvusvahelisel konverentsil peab see varsti arutusele tulema. Sotsiaalkomisjonis ei olnud käesoleva seaduseelnõu arutamisel ükski rühm selle seaduse poolt, vaid kõik olid vastu. Komisjoni nimel teen ettepaneku, meremeeste tööaja seadus tagasi lükata.

Kohtuministri poolt on ettepanek tehtud, käesolev seaduseelnõu anda tagasi sotsiaalkomisjoni. Kuid kui komisjon on oma seisukoha avaldanud, siis on sarnane ettepanek ülearune. Muidugi Riigikogu võib ju ta komis-

joni anda, kuid mis komisjon temaga seal tegema peaks, seda on ettepanekutegija ütlemata jätnud. (Kohtuminister O. Tief: Komisjon peaks kaaluma.) Ta on seda teinud juba ja on otsusele tulnud, seadus tagasi lükata, mis siis veel sellest kaaluda. (A. Anderkopp, tütar: Eks komisjonitasu tule, ega muud.) Valitsus tõi komisjonis oma seisukoha ette ja see võeti otsuse tegemisel arvesse. Mingit lootust ei ole, et komisjon võiks teisele seisukohale asuda. Mina arvan, komisjon ei võiks hakata seaduseelnõu ümber töötama, pealegi on seda väga raske teha, kuna ükski organisatsioon temaga rahul ei ole, ei laevajuhatajad, ei meremehed ega ka laevamanikud. Ühele organisatsioonile ei ole see ühel põhjusel, teisele teisel põhjusel vastuvõetav. Tegelikudel meremeestel pole see sellepärast vastuvõetav, et seaduseelnõu praegumaks vaid töötingimusi halvendab. Niisugust üleaaruse seaduseelnõu pealesurumist ei ole tarvis.

Kohtuminister O. Tief: Nii nagu on selgunud läbirääkimistest eriorganisatsioonide esindajatega, ei ole organisatsioonid seaduseelnõu enese vastu, vaid nad leiavad, et peaks nende nõudeid rahuldama. Kuna nende nõudeid rahuldatud ei ole, arvavad nad, et eelnõu vastuvõetav ei ole. Kuid ühtlasi paluvad organisatsioonide esindajad, et eelnõu tuleks sisulisele arutamisele. Nad ei ole sugugi tahtnud, et eelnõu tagasi lükataks, vaid soovivad eelnõu sisulisele arutamisele võtmist, et siis vastavate parandustega esineda. Komisjon ei ole eelnõu sisulisele arutamisele asunud, vaid kuulatas ära organisatsioonide esindajate arvamised, lükkas eelnõu tagasi. Sellepärast oleks soovitatav, et eelnõu komisjoni tagasi antakse, ja kui tarvis võib valitsus vas-

tavad parandused selle juurde esitada, see ei ole raske.

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui sotsiaalkomisjon selle seaduseelnõu tagasi lükkas, siis eeskätt mitte sisulistel põhjustel, vaid sotsiaalkomisjon oli arvamisel, et erilist kiiret selle seadusega ei ole. Need küsimused, mis seaduseelnõu üles tõstab, tulevad rahvusvahelisele arutamisele. Mina ei mäleta kindlasti, kas need küsimused tulevad Genfis arutusele 1928. või 1929. aastal.

See seadus on rohkem Skandinaavia eeskujul tehtud, eriti Rootsi eeskujul. Rootsi seadus on kibeda arvustuse alla võetud. Prantsusmaa on ka meremeeste seaduse välja andnud. Saksamaal, ehk seal küll suur kaubalaevastik, puudub sarnane seadus ja saadakse sellela läbi, luuakse tariifilepinguid ja käiakse kombeõiguse järgi.

Midagi katki ei oleks, kui meie selle seaduse arutamise edasi lükkaksime. Minu ettepanek komisjonis oli, katkestada seaduse arutamine seni, kui Genfis see küsimus juba läbi arutatud on. Nüüd aga soovitan seaduseelnõu tagasi lükata ja arvan, et sotsiaalkomisjoni liikmed ja Riigikogu peaksid minu ettepanekut toetama.

Juhataja **M. Martna**: Hääletamisele tuleb kohtuministri ettepanek, anda meremehe tööaja seadus tagasi sotsiaalkomisjoni. (Hääletatakse.) Poolt on 22 häält, vastu 23 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb aruandja ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel tagasi lükatud. Päevakord on läbi. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna**.

Abisekretär **O. Liigand**.